

Eljas Orrman

Näkökohtia Diplomatarium Fennicum -tutkimustietokantahankkeen toteutukseen

Historiallisen Aikakauskirjan numerossa 3/2019 tutkijat Olli-Pekka Kasurinen, Lauri Leinonen ja Sanna Supponen esittelevät Diplomatarium Fennicum (DF) -verkkopalvelun toteutusta ja sen toiminnallisuuksia.¹ Tämä Kansallisarkiston toteuttama, vuonna 2018 päättynyt tietokantahanke, joka koostuu Reinhold Hausenin julkaisemista teoksista *Finlands medeltidsurkunder I-VIII (1910–1935)* (FMU ja nro) ja Turun tuomiokirkon Mustasta kirjasta *Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas Svartbok (1890)* (REA ja nro) täydennettynä muutamilla muilla asiakirjoilla, tuo luonnollisestikin merkittävän parannuksen Suomen keskiaikaa koskevien asiakirjojen käytettävyyteen. DF-verkkopalvelun toteutus ei kuitenkaan kaikilta osin ole aivan ongelmaton. Seuraavassa tarkastellaan eräitä puolia tämän verkkopalvelun toteutuksessa.²

FMU:ssa ja REA:ssa julkaistujen asiakirjojen DF-tietokanta on luonteeltaan atomistinen, mutta sen erilaiset hakutoiminnot korvaavat perinteisten hakemistojen tarpeen, sillä tietokannassa voidaan tehdä sanahakuja sekä laajempia tekstijaksoja sisältäviä komplisoitujakin hakuja. Ainoan keskitetyn hakemistotoiminnon muodostaa paikannimihakemisto, joka kuitenkin on vain asiakirjojen antopaikkakuntien hakemisto.

Tietokantaa valaiseviin teksteihin ei ole sisällytetty Hausenin teosten esipuheita, jotka valaisivat teosten ja siten tietokannan pohja-aineiston kokoamisen periaatteita, ja joita tietokantaprojektin tuottamat tekstit eivät kaikilta osin korvaa. Myös REA:n vuoden 1996 laitokseen sisältyvä Kauko Pirisen johdantoteksti olisi syytä liittää pdf-tiedostona DF-tietokannan aineistoihin.

Vaikka tietokannan hakuominaisuuksilla voidaan korvata perinteiset hakemistot, ei niiden merkitys ole kokonaan kadonnut. Erityisesti ne, jotka eivät ole syvällisemmin perillä keskiajan yhteiskuntaoloista ja elinkeinoista, voivat hyötyä vajavaistenkin hakemistojen käsitteistöistä sekä henkilö- ja paikkakuntatiedoista ja voivat hyödyntää näin saatua ymmärrystä suorittaessaan hakuja DF-tietokannassa sen hakuominaisuuksia hyväksikäyttäen.³ FMU:n ja REA:n hakemistot voisi helposti liittää pdf-tiedostoina DF-verkkopalvelun aineistoihin.

Turun tuomiokirkon Mustassa kirjassa asiakirjat olivat ryhmiteltyinä tuomiokirkon käytännön tarpeita palvelevien periaatteiden mukaan, mutta Reinhold Hausenin REA-julkaisussa vuodelta 1890 asiakirjat ovat aikajärjestyksessä ja DF-tietokannassa nämä asiakirjat ovat niin ikään aikajärjestyksessä muiden tietokannan asiakirjojen joukossa. Hausen sisällytti teokseensa myös Mustan

1. Olli-Pekka Kasurinen, Lauri Leinonen & Sanna Supponen, Modernien tutkimustietokantojen ja tiedonjalostusmenetelmien mahdollisuudet historiantutkimuksessa. *Historiallinen Aikakauskirja* 117 (2019), 178–189.

2. DF-verkkopalvelua koskevat havainnot perustuvat tietokannan tilanteeseen 18.12.2019, jolloin sen tarkastelu tätä kirjoitusta varten päättyi.

3. Sekä FMU:n eri niteiden että REA:n hakemistot viittaavat niteiden sivuihin, eivät asiakirjojen numeroihin, joten niistä ei ole hyötyä asiakirjoja tietokannasta etsittäessä.

kirjan alkuperäisen sisällysluettelon täydennettynä ja varustettuna viittauksilla kronologisessa järjestyksessä julkaistujen asiakirjojen numeroihin. Koska asiakirjojen alkuperäisen sijaintiyyden tuntemisella REA:ssa voi olla merkitystä tutkijoiden johtopäätöksiin, olisi Hausenin julkaisema Mustan kirjan sisällysluettelo syytä sisällyttää DF-aineistoihin.⁴ Se voitaisiin ilmeisesti liittää verkkopalveluaineistoon samalla tavoin kuin siihen on liitetty Nädendalsdiplomenprojektaineisto. Kustakin DF-tietokantaan sisältyvästä REA:n asiakirjasta olisi ilmeisesti mahdollista luoda linkki alkuperäisen sisällysluettelon pdf-tiedostoon.

Artikkelin kirjoittajat toteavat, että DF-tietokantaan sisältyvien asiakirjojen määrää laajennettiin uusia lisäämällä. Nämä lisäykset rajoittuivat kuitenkin vain noin 140 asiakirjaan. Näistä noin 130 on saatu Ruotsin valtionarkiston lähdejulkaisusta, johon on koottu Ruotsin valtakuntaa koskevat keskiaikaiset asiakirjat paavilisen katumustuomioistuimen eli penitentiariaan arkistosta. Eräisiin asiakirjoihin on liitetty suomennoksia muunkielisistä teksteistä. Nämä suomennokset näyttäisivät rajoittuvan teoksessa *Suomen historian dokumentteja* olevien keskiaikaisten asiakirjojen käännöksiin.⁵

Koska vain lisääntyvän uuden lähdeaineiston käyttöön saattamisella on mahdollista saada uutta tietoa menneiden aikojen oloista ja tapah-

tumista, olisi tärkeää, että kaikki Suomen oloja valaisevat, tiedossa olevat keskiaikaiset asiakirjat voitaisiin saattaa tutkijoiden saataville DF-tietokannan välityksellä. Kaikkia jo julkaistuja tai tiedossa olevia keskiaikaisia asiakirjoja, joiden yhteismäärä ei ole aivan vähäinen, ei kuitenkaan ole DF-hankkeen puitteissa sisällytetty DF-tietokantaan.

Jo pinnallinen tutustuminen keskiaikaa käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen – kuten eräisiin paikallishistorioihin – paljastaa, että maamme tutkimusyhteisön tiedossa on lukuisia asiakirjoja ja asiakirjareferaatteja, jotka puuttuvat Reinhold Hausenin julkaisemista teoksista FMU ja REA. Ne puuttuvat siten myös DF-tietokannasta. Tutkimuskirjallisuuden valikoivassa ja pinnallisessa läpikäynnissä on tavattu vuodelta 1530 ja sitä edeltävältä ajalta ainakin kuutisenkymmentä asiakirjaa tai asiakirjareferaatia, joista tutkijat ovat teksteissään tai lähdeviitteissään ilmoittaneet ne arkistofondit ja asiakirjayksiköt, joissa keskiaikaisia tekstejä on säilynyt.

Edellä mainituista, tiedossa olevista DF-tietokantaan sisällyttämättömistä teksteistä vähintään 36 on julkaistu muissa yhteyksissä. Niistä Eric Anthoni on painattanut yhteensä ainakin 15 tekstiä ja Jan Liedgren 13.⁶ Myös muutamat muut tutkijat ovat julkaisseet ainakin kymmenkunta tällaista asiakirjaa.⁷ Lisäksi Aulis Oja on julkaissut lyhyet selostukset tai käännökset suomeksi sekä säily-

4. Esim. Kauko Pirinen, *Kymmenysverotus Suomessa ennen kirkkoreduktiota*. Suomen Historiallinen Seura 1962, 225.

5. Kasurinen, Leinonen & Supponen 2019, 180; Mikko Juva, Vilho Niitemaa & Päiviö Tommila, *Suomen historian dokumentteja*. Kustannusosakeyhtiö Otava 1968. DF-tietokannasta puuttuvat ainakin arkistoneuvos Aulis Ojan julkaisemat suomennokset yhdestätoista FMU:hun sisältyvästä asiakirjasta. Aulis Oja, Lounais-Hämeen keskiaikaisia asiakirjoja 1. 1340–1500. *Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys. Vuosikirja* 36 (1967), 11 nro 6, 12–14 nro 8–9, 14 nro 13, 18–19 nro 23–24; Aulis Oja, Lounais-Hämeen keskiaikaisia asiakirjoja 6. 1511–1538. *Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys. Vuosikirja* 42 (1973), 11–12 nro 67–68, 12–13 nro 70, 15–16 nro 76–77.

6. Eric Anthoni, Några handlingar rörande det äldre Helsingefrälset. *Historisk Tidskrift för Finland* 35 (1950a), 71–78; Eric Anthoni, Några medeltida frälsebrev (för Philpus Carlsson, Wolter Bulck och Magnus Olsson). *Historisk Tidskrift för Finland* 35 (1950b), 124–127; Eric Anthoni, Sten Henrikssons härads hövdingebrev för Pikis härad. *Historisk Tidskrift för Finland* 35 (1950c), 127–130; Eric Anthoni, Tvenne Borgåbrev av år 1445. *Historisk Tidskrift för Finland* 36 (1951), 33–37; Eric Anthoni, Frälsebrevet för Fasarby i Borgå. *Historisk Tidskrift för Finland* 40 (1955), 32–34, julkaistu myös teoksessa Ernst Nygren & Jan Liedman, *Svenskt diplomatarium* VII:1. Norstedt 1976, nro 5545; Eric Anthoni, Måns Nilssons till Ahtis släktförbindelser. *Historisk Tidskrift för Finland* 42 (1957), 3; Eric Anthoni, Ett frälsebrev av år 1407. *Historisk Tidskrift för Finland* 44 (1959), 137–139; Eric Anthoni, Ett nyfunnet originalbrev av år 1455 och dess upplysningar om medeltida släktförbindelser. *Historisk Tidskrift för Finland* 45 (1960), 81–86; Eric Anthoni, Ett arvskitte inom den äldre Stjernkorsätten. *Historisk Tidskrift för Finland* 46 (1961), 136–138; Eric Anthoni, Ett finländskt frälsebrev utfärdat av Gustav Eriksson till Rydboholm. *Historisk Tidskrift för Finland* 47 (1962), 124–125; Eric Anthoni, Kring ett förläningsbrev av år 1457. *Historisk Tidskrift för Finland* 51 (1966), 77–82; Jan Liedgren, Finländska brev ur Stavsunds arkiv I-II. *Historisk Tidskrift för Finland* 51 (1966a), 67–76; Jan Liedgren, Finländska brev ur Stavsunds arkiv III. *Historisk Tidskrift för Finland* 51 (1966b), 107–116; Eric Anthoni, Ett dokument rörande Peder Fleming, lagman i Finland efter fadern Claus Fleming. *Historisk Tidskrift för Finland* 54 (1969), 167–168; Jan Liedgren, Ett köpebrev om Prunkila i S:t Mårtens 1420. *Historisk Tidskrift för Finland* 58 (1973), 183–184.

7. Seppo Suvanto, Eräs Hämeen ja Satakunnan maakuntarajaa koskeva tuomio (1469). *Kaikuja Hämeestä* 11 (1954), 113; Martti Kerkkonen, Hakoisten kartano ja Janakkalan pitäjän synty. Erään keskiaikaisen raja-asiakirjan johdosta,

tyspaikkatiedot yhdestätoista Lounais-Hämettä koskevasta keskiaikaisesta asiakirjasta, jotka puuttuvat FMU:sta; kokonaisia tekstisuomenoksia on viisi.⁸

Suuri osa FMU:n asiakirjoista on tuomiokirjoihin sisältyviä keskiaikaisten asiakirjojen referaatteja. Ei ole epätavallista, että samaa asiakirjaa referoidaan useissa paikoissa tuomiokirja-aineistoa ja että tällaisia referaatteja tai myös kokonaisia tekstejä on säilynyt myös muissa yhteyksissä. Niin ikään samasta asiakirjasta löytyy vaihtelevalla huolella tehtyjä kopioita eri yhteyksistä, ja parhaat kopiot eivät useinkaan ole olleet käytettävissä FMU:ta koottaessa. Tutkimuskirjallisuudessa on tietoja asiakirjakopioista, jotka ovat parempia kuin FMU:ssa käytetyt.⁹

Ei ole epäilystäkään siitä, että systemaattisen kartoitustyön avulla voitaisiin kartuttaa DF:n asiakirjakorpusta lukuisilla uusilla asiakirjoilla. Työekonomian kannalta ei liene kuitenkaan mahdollista kartoittaa systemaattisesti keskiaikaisten asiakirjojen kopioita alioikeuksien tuomiokirjoista. Sen sijaan on olemassa suhteellisen suppea tuomiokirja-aineisto, jossa ilmeisestikin on verraten runsaasti keskiaikaisten tuomiokirjeiden kopioita. Tämän aineiston muodostavat isonjaon toimeenpanoon liittyen asetettujen maanjako-oikeuksien pöytäkirjat. Vuodesta 1766 lähtien pitäjiin, joissa isojakotoimitukset käynnistettiin,

asetettiin tuomioistuun, jonka tehtävänä oli muun muassa toimia ensimmäisenä oikeusasteena jakoa koskevissa riita-asioissa. Maanjako-oikeuksien alkuperäisiä pöytäkirjoja säilytetään nykyisin Kansallisarkiston eri toimipaikoissa. Maanjako-oikeudet asetettiin hovioikeuksien valvonnan alaisiksi vuonna 1782, ja niiden velvollisuudeksi tuli siitä lähtien lähettää puhtaaksikirjoitetut jäljennökset pöytäkirjoistaan sille hovioikeudelle, jonka tuomiopiirissä ne toimivat. Näitä renovaatioita säilytetään nykyisin Kansallisarkiston Helsingin toimipaikassa.¹⁰ Maanjako-oikeuksien pöytäkirjoihin jäljennettiin osapuolten oikeudelle esittämää alkuperäisiä asiakirjoja tai niiden kopioita. Siten näihin pöytäkirjoihin päätyi lukuisia maanjakoa koskevien keskiaikaisten tuomiokirjeiden jäljennöksiä. Näitä asiakirjoja Hausen on jossakin määrin julkaissut FMU:ssa muissa yhteyksissä säilytettyjen kopioiden perusteella. Ilmeisestikin suuri osa maanjako-oikeuksien pöytäkirjoissa olevista keskiaikaisista tuomiokirjeistä on julkaissut.¹¹ Tuomiokirjeiden, myös keskiaikaisten, esittäminen keskittyi maanjako-oikeuksissa niihin vuosiin, joina isojakoa toimitettiin kussakin pitäjässä. Tämän vuoksi se maanjako-oikeuksien pöytäkirja-aineisto, joka tulee kyseeseen keskiaikaisia asiakirjoja kartoitettaessa, on verraten rajallinen. Kuitenkin sekä alkuperäiset pöytäkirjat että renovoidut pöytäkirjat on läpikäytävä.

Historiallinen Aikakauskirja 55 (1957), 112; Jerker A. Eriksson, Några medeltida dombrev. *Historisk Tidskrift för Finland* 44 (1959), 70–74; Kaj Mikander, Avskrifter av finländska urkunder från 1400- och 1500-talen i justitierevisionens arkiv I. *Historisk Tidskrift för Finland* 52 (1967a), 8–12; Kaj Mikander, Avskrifter av finländska urkunder från 1400- och 1500-talen i justitierevisionens arkiv II. *Historisk Tidskrift för Finland* 52 (1967b), 58–62; Lars Back, Nytt ljus över medeltidsurkund. *Historisk Tidskrift för Finland* 53 (1968), 157–162; Per-Axel Wiktorsson, Ett nyfunnet 1400-talsbrev från Ingå. *Historisk Tidskrift för Finland* 72 (1987), 254–261.

8. Oja 1967, 14–16 nro 10, 12, 14, 15; Aulis Oja, Lounais-Hämeen keskiaikaisia asiakirjoja 2. 1501–1506. *Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys. Vuosikirja* 37 (1968), 10 nro 28; Oja 1973, 13–15, 20 nro 71, 72, 73, 74, 75, 84.
9. Esim. Kansallisarkiston Helsingin toimipaikassa säilytettävään Harvialan kopiokirjaan sisältyy joitakin parempia kopioita kuin ne, joita Hausen on käyttänyt FMU:ssa. Esim. Seppo Suvanto, Ruotsin vallan aika. Teoksessa Anja Sarvas & Seppo Suvanto, *Kalvolan historia* I. Kalvolan kunta 1992, 105 ja nootti 15, 106–107 ja nootti 21 (FMU 4686); Seppo Suvanto, Vanajan keskiaika. Teoksessa Y. S. Koskimies & Pekka Lampinen (toim.) *Vanajan historia* I. Wanaja-seuran julkaisuja 20. Wanaja-seura 1976, 232 ja nootti 304 (FMU 2598). – Myös Jokioisten kartanon arkistosta Kansallisarkiston Hämeenlinnan toimipaikassa löytyy parempia kopioita kuin ne, joita on käytetty FMU:ssa. Suvanto 1992, 98 ja nootti 2, 103 ja nootti 1 (FMU 2720). Jokioisten kartanon arkistossa on niin ikään keskiaikaisia asiakirjoja, jotka eivät sisälly FMU:hun. Oja, 1967, 14–15 nro 12; Oja 1968, 10 nro 28; Oja 1973, 13–15 nro 72, 75; vrt. noottia 8.
10. Juhani Saarenheimo, Tuomioistuinten asiakirjat. Teoksessa Eljas Orrman & Elisa Pispala (toim.) *Suomen historian asiakirjalähteet*. WSOY 1994, 159, 161.
11. Näyttää siltä, että aikaisempaan verrattuna radikaali isojako Suomessa talonpoikien keskuudessa koettiin lopulliseksi maanjakojärjestelyksi ja että sen jälkeen ei enää ollut tarvetta säilyttää keskiaikaisia eikä muitakaan vanhoja tilusrajoja koskevia tuomiokirjeitä ja niiden jäljennöksiä. Joka tapauksessa 1800-luvulta on saatu talteen talonpoikaistaloista vain muutama keskiaikainen asiakirja alkuperäisenä tai jäljennöksenä. Tilanne näyttää olleen jossain määrin toisenlainen Ruotsissa, missä keskiaikaisia asiakirjoja vielä 1900-luvulla tavattiin talonpoikaisarkistoissa. Kauko Pirinen, Suomen keskiaikaiset arkistot. *Historiallinen Arkisto* 52 (1947), 95; Jan Liedgren, Arkiv. Teoksessa Gunvor Kerckonen (toim.) *Kulturnhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* I. A.B. Örnförlaget 1956, palsta 226.

Eräiden eteläsuomalaisten alueiden paikallishistorioissa mainitaan verraten usein tuomioistuinten, muun muassa maanjako-oikeuksien, pöytäkirjoihin otettuja keskiaikaisten asiakirjojen tekstejä, joita samoin kuin pöytäkirjoissa olevia asiakirjareferaatteja ei sisälly FMU:hun. Siten muutamissa kursorisesti läpikäydyissä paikallishistoriallisissa esityksissä on tavattu mainintoja ja lähdetietoja yli kymmenestä keskiaikaisesta asiakirjasta, joiden tekstejä tai referaatteja ei löydy Hausenin lähdejulkaisuista.¹²

Jo vuonna 1969 Valtionarkisto esitti opetusministeriölle, että Valtionarkisto käynnistäisi suuren hankkeen, jonka puitteissa tietyistä asiakirjasarjoista etsittäisiin systemaattisesti muun muassa maamme keskiaikaa koskevia asiakirjoja, jotka myös julkaistaisiin. Ehdotuksessa opetusministeriölle mainittiin läpikäytävänä asiakirjakonaisuuksina erityisesti maanjako-oikeuksien pöytäkirjat, mutta myös korkeimpana oikeutena toimineen Oikeusrevision Suomea koskevat asiakirjat. Hanke ei kuitenkaan toteutunut.¹³

DF-tekstikorpuksen kartuttamista voitaisiin edistää Kansallisarkiston suorittamien systemaattisten kartoitusten lisäksi tarjoamalla tutkimusyhteisön edustajille mahdollisuus myötävaikuttaa DF-korpuksen täydentämiseen siten, että he voisivat ilmoittaa Kansallisarkistolle arkistoinneistoissa ja lähdejulkaisuissa sekä tutkimuskirjallisuudessa tapaamistaan Suomea koskevista keskiaikaisista asiakirjoista, ensi sijassa diplomeista. Tätä tarkoitusta varten voitaisiin perustaa jatkuvasti karttuva sähköinen asiakirjarekisteri, johon tutkijat voisivat toimittaa tiedot asiakir-

joista tätä tarkoitusta varten laadittua sähköistä lomaketta käyttäen. Lomakkeeseen tulisi voida liittää kopio ilmoitetusta alkuperäisestä tai painetusta asiakirjasta. Kansallisarkistolla tulisi lisäksi jatkuvasti olla valmius editoida DF-tietokantaan uusia asiakirjoja. Tätä varten kannattaisi lähettää Ruotsin valtionarkistoon tarpeellisen kielitaidon ja vanhojen käsialojen hyvän lukutaidon omaava virkamies perehtymään keskiaikaisten asiakirjojen editointimethodiikkaan.

Asiakirjalähteiden tulkintaan vaikuttaa keskeisellä tavalla niiden ajoitus, mikä keskiaikaisten asiakirjojen, erityisesti niiden jäljennösten ja kopioiden ollessa kyseessä, ei aina ole ongelmattonta. Myös asiakirjojen aitouskysymykset ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä. Useissa lähdejulkaisuissa monella asiakirjalla on myöhemmin virheelliseksi osoittautunut ajoitus. DF:n kaltaisissa tietokannoissa asiakirjojen päiväysten korjaaminen on nykyisin mahdollista. DF-verkkopalveluhanketta esittelevässä artikkelissa todetaan, että ”yksittäiseen numeroituun tekstikonaisuuteen pyrittiin yhdistämään kaikki saatavilla oleva tieto (kursivointi EO), kuten muut editiot, tutkimuskirjallisuus, lähteiden digitaaliset jäljenteet ja linkitys muihin tietokantoihin”.¹⁴ Jo hyvin pinnallisessa muutamien tutkimusten läpikäynnissä on yli 70:lle FMU:ssa ja REA:ssa olevalle asiakirjalle löytynyt korjattu ajankohta, tai asiakirja on todettu väärennökseksi tai sen aitous asetettu kyseenalaiseksi. Tämä määrä on hieman yli prosentin DF-tietokantaan nykyisin sisältyvistä asiakirjoista.¹⁵ Näyttää kuitenkin siltä, että tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä asiakirjojen korjattuja

12. Markus Lehtinen, *Nastolan erä- ja rajahistoria* I–II. Nastolan kunta 1950, 134; Seppo Suvanto, *Akaan historia. Toijala, Kylmäkoski, Viiala* I. Toijalan kauppalan, Kylmäkosken ja Viialan kuntien sekä Akaan, Kylmäkosken ja Viialan seurakuntien yhteinen historiatoimikunta 1954, 24 ja nootti 39, 27 ja nootti 51, 50 ja nootti 97, 51 ja nootti 101, 56 ja nootti 118; Seppo Suvanto, *Kuhmoisten historia*. Kuhmoisten kunta ja seurakunta 1965, 72–73 ja nootti 69, 98 ja nootti 24, 99 ja nootti 28, 114 ja nootti 86; Seppo Suvanto, Pälkäneen keskiaika. Teoksessa Viljo Nissilä et al., *Pälkäneen historia*. Pälkäneen kunta 1972, 146 ja nootti 125, 161 ja nootti 174; Anneli Mäkelä, *Nastolan historia* I, Nastolan kunta 1979, 63–66 ja nootti 41; Seppo Suvanto, Keskiaika. Teoksessa Y. S. Koskimies (toim.) *Hauhon, Luopioisten, Tuuloksen historia* I. Hauhon, Luopioisten ja Tuuloksen kunnat 1985, 698 ja nootti 119, 700 ja nootti 126, 701 ja nootti 130; Seppo Suvanto. Punkalaidun kivikaudesta oman seurakunnan syntyyn. Teoksessa Seppo Suvanto & Jari Niemelä, *Punkalaitumen historia* I. Punkalaitumen historiatoimikunta 1986, 26 ja nootti 12, 26–27 ja nootti 13, 30 ja nootti 6, 40 ja nootti 16. Muutamat asiakirjat mainitaan useammassakin paikallishistoriassa, mutta sama asiakirja on laskelmissa otettu lukuun vain yhden kerran.
13. Valtionarkiston ja maakunta-arkistojen taloussuunnitelma vuosille 1970–1974, Valtionarkiston kirje opetusministeriölle nro 352, 14.5.1969. Kansallisarkiston Helsingin toimipaikka, Kansallisarkiston I arkisto, Daa:8, Valtionarkiston kirjekonseptit 1969 I. Tietohallintojohtaja Martti Favorin on ystävällisesti kiinnittänyt kirjoittajan huomiota tähän hankkeeseen.
14. Kasurinen, Leinonen & Supponen 2019, 179.
15. Anthoni 1944, 40–43; Pirinen 1947, 50, 76, 81–82; Eric Anthoni, *Feldaterade urkunder och notiser i Svartboken och bland Finlands medeltidsurkunder. Historisk Tidskrift för Finland* 33 (1948), 133–140; Eric Anthoni, *En påvlig dispens (från 1502) för äktenskap i förbudna led. Historisk Tidskrift för Finland* 37 (1952), 90–93; Eric Anthoni, *Kring frågan om äktheten av några medeltidsbrev. Historisk Tidskrift för Finland* 43 (1958), 132–147; Anthoni 1959, 137–139; Martti Kerkkonen, *Suontaan ja Lepaan kartanot ja niiden herrat keskiajalla. Historiallinen Arkisto* 57 (1961), 49–62; Pirinen 1962, 225–229; Aulis Oja,

ajoituksia ei ole lainkaan otettu huomioon DF-tietokannassa.¹⁶

DF-verkkopalvelun toteutusta ja sen läpinäkyvyyttä edistäisi, jos DF-tietokantaa tukevaan aineistoon sisällytettäisiin osio, jossa lueltaiisiin ne arkistofondit ja asiakirjasarjat sekä myös ne lähdejulkaisut, jotka hankkeen puitteissa on läpikäyty keskiaikaisten asiakirjojen kartoituksissa. Lisäksi tähän osioon voitaisiin sisällyttää erillinen bibliografia niistä tutkimuksista, joista tietokantaan on saatu asiakirjoja koskevia tarkentavia tietoja, kuten ajoitusta koskevia korjauksia sekä tietoja väärennöksistä.

Käyttäjien orientoitumista DF-tietokantaa koskeviin ohjeisiin ja muihin tietokannan käyttöä palveleviin tekstiaineistoihin edistäisi epäilemättä, mikäli näistä teksteistä olisi olemassa erityinen sisällysluettelo. Tällaisia tekstejä olisivat muun muassa Hausenin painattama REA:n alku-peräinen sisällysluettelo sekä FMU:n ja REA:n esipuheet ja rekisterit.

DF-tietokantahankkeen toimesta laaditut tekstiaineistot, kuten tietokannan toiminnalli-

suuksien esittelyt, ovat pelkästään suomenkielisinä, lukuun ottamatta aivan lyhyitä ruotsin- ja englanninkielisiä johdatuksia. Tietokannan täysimittainen hyödyntäminen on siten mahdollista ainoastaan suomen kieltä taitaville, mikä vaikeuttaa muunkielisten tutkijoiden mahdollisuuksia käyttää tietokantaa. Erittäin suuri, mahdollisesti suurin osa tietokannan asiakirjoista koostuu ruotsinkielisistä teksteistä, joten DF-tietokantaan sisältyvien asiakirjojen käyttö edellyttää ruotsin kielen taitoa. Tämän vuoksi olisi perusteltua, että kaikki tietokantahankkeen toimesta laaditut, tietokantaa ja sen käyttöä valaisevat tekstit olisivat sekä suomen- että ruotsinkielisinä käytettävissä. Jos tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, tulisi kaikki tällaiset tekstiaineistot sisällyttää verkkopalveluun pelkästään englanninkielisinä. Tällä tavoin edistettäisiin DF-tietokannan hyödyntämistä kansainvälisessä tutkimuksessa.

Eljas Orrman on professori ja entinen arkistoneuvos.

Maskun historia. Maskun kunta ja seurakunta 1966, 125 ja nootti 47; Jan Liedgren, Dateringen av FMU nr 5439 om Knut Knappe. *Historisk Tidskrift för Finland* 56 (1971), 74–75; Suvanto 1972, 120 ja nootti 28, 134 ja nootti 78, 150 ja nootti 126, 144 ja nootti 113, 149 ja nootti 125; Seppo Suvanto, *Satakunnan historia III. Keskiaika.* Satakunnan Maakuntaliitto r. y. 1973, 197 ja nootti 100, 238 ja nootti 90; Birgit Klockars, Åbo domkyrkas svartbok och Finlands medeltidsurkunder. *Historisk Tidskrift för Finland* 60 (1975), 125–131; Jarl Gallén, Studier i Åbo domkyrkas Svartbok. *Historisk Tidskrift för Finland* 63 (1978), 286–311; Suvanto 1985, 664 ja nootti 13, 682 ja nootti 71, 688 ja nootti 89, 740 ja nootti 22, 743 ja nootti 36, 754 ja nootti 68; Suvanto 1992, 98 ja nootti 2; Tapio Vähäkangas, FMU 1036:n ja 1053:n ajoitus. *Genos* 71 (2000), 34.

16. DF-tietokantaan sisältyvien asiakirjojen ajoitus- ja väärennys-/aitoustietoja on korjattu ainoastaan Hausenin itsensä tekemien korjausten perusteella. Ainoa poikkeus ajoitustietojen osalta näyttäisi olevan FMU 4948. Tämä korjaus on tehty tietokantaan, koska kyseinen asiakirja myös sisältyy niihin paavillisen penitentiariaatin asiakirjoihin, jotka on sisällytetty DF-tietokantaan. Tämä asiakirja on ainoa Suomessa säilynyt penitentiariaatin toimintaan liittyvä aito asiakirja (nro 88a). Asiakirjan ajoituksen vuoteen 1460 esitti jo aikoinaan Eric Anthoni. Kirsi Salonen, Introduction. Teoksessa Sara Risberg (toim.) *Auctoritate papae. The Church Province of Uppsala and the Apostolic Penitentiary.* Diplomatarium Suecanum. Appendix. Acta Pontificum Suecica II. Acta Poenitentiariae. National Archives of Sweden 2008, 96 ja nootti 53; Anthoni 1952, 90–93. – Sellaistenkin asiakirjojen, jotka on todettu keskiajalla laadituiksi väärennöksiksi tai epäilty sellaisiksi, säilyttäminen DF-tietokannassa on perusteltua, jos asiakirjan luonne väärennöksenä tai sellaiseksi epäiltynä ilmoitetaan, koska voi osoittautua, että pohjana on aito asiakirja, jota myöhemmin keskiajan kuluessa on muunneltu ja interpoloitu. Myös asiakirjat, joita on pidetty väärennöksinä, voivat osoittautua aidoiksi. Tällaisilla ongelmallisilla asiakirjoilla voi olla huomattavaakin tutkimuksellista merkitystä. Kansainvälisesti kuuluisin, väärennetyksi todettu asiakirja lienee ”Konstantinuksen lahjakirja”, Donatio Constantini. Esimerkkejä tästä problematiikasta Suomesta ovat REA 110 ja 111, jotka käsittelevät Karjalan sekä Saloisten ja Kemin kymmenyssopimuksia, joiden pohjana Kauko Pirinen arvelee olleen aidon asiakirjan, jota myöhemmin keskiajalla on lisätty eräiden veroesineiden lunastusarvoilla. Diplomatarium Suecanumin julkaisijat ovat pitäneet näitä kahta asiakirjaa epäperäisinä ja jättäneet ne pois lähdejulkaisustaan. Pirinen 1962, 225–229, erityisesti nootti 21.